

TERAPEUTISKE METAFORER

En anmeldelse af
Murray Cox & Alice Theilgaard:
Mutative Metaphors in Psychotherapy.
The Aeolian Mode.
Tavistock Publications, 289 s. London.

Thorkil Sørensen

Psykiatrien udsprang af den medicinske tradition. Lige siden Hippokrates har der inden for lægevidenskaben været tradition for nøje at lytte til patientens klager, at iagttage symptomer, for dernæst at danne hypotese om diagnose, ætiologi og behandling.

Lægevidenskaben betragtede mennesket som et biologisk apparat, hvor sygdommen var et udtryk for, at der var en fejlfunktion, som skulle identificeres og dernæst bekæmpes. Således har opfattelsen også været inden for psykiatrien.

Som hjernepatolog og studerende hos Charcot i Paris, havde Freud dette biologiske udgangspunkt som en naturlig forudsætning. Sygdommen skulle uddissekere af psyken som den fejlfunktion, den var.

Gennem sine dyrt købte erfaringer revolutionerede Freud den klassiske medicinske menneskeopfattelse. Det psykiske syge mennesker er ikke det stabile objekt, der som en maskine kan granskes. Sygdommen og det syge menneske ændrer karakter alt efter, hvorledes behandleren fremtræder og opfattes, og terapeuten modificeres afhængig af, hvordan patienten og sygdommen opleves. Der er tale om en dynamisk gensidighedsproces, som ikke findes mellem en ingeniør og hans maskine. Freuds revolution var, at han som den første beskrev overføring og modoverføring. Analysen af den dyadiske gensidighed blev for Freud det centrale i den terapeutiske situation.

Den postfreudianske revolution bestod i at udvikle den psykoanalytiske metode til også at omfatte behandlingen af psykotiske og grænsepsykotiske mennesker. I højere grad end Freud, formåede behandlere som Winnicott, Bion og senere Kohut, at forstå forholdene i det præødipale univers. Dette vanskeligt forståelige univers, hvor sproget konkretiseres og løsrevne tanker sættes i sammenhæng til en tænkning.

Dette komplekse område i psykens udvikling blev anskueliggjort ved begreber som f.ex. projektiv identifikation. Herved kunne man forklare den nonverbale kontakt, der kan være mellem to mennesker i præødipale re-

gressive situationer. Man kan forstå det skabende rum, der kan eksistere intersubjektivt, hvor begge, trods angst, er åbne og fordomsfrie, begge indstillede på sammen at finde nye og kreative veje. Lykkes samarbejdet, opstår et fælles sprog for det oplevede. I dette intersubjektive rum er metaforer af afgørende betydning.

Det drejer sig om at forstå den præverbale transcendentale og ubevidste forbindelse mellem mennesker. Den opleves både tidligt i den menneskelige udvikling og i det terapeutiske forhold til psykotiske patienter. Den findes imidlertid også i kunsten, hvor allerede Freud skrev, at den ægte kunstner forstod i sine vågne drømme at fralægge sig det specifikt personlige for derimod i det almene at kunne være en kilde for andre. Lingvisten Roman Jakobsen har beskrevet denne transcendentale kreative kraft. Han anfører, at det er poesien, der beskytter os mod den sjælelige automatisering. Poesien kan føre til nye veje, skabe nye formuleringer, der udspringer fra en imellem flere mennesker fælles, men uformuleret følelse. Metaforen er af afgørende betydning som bindeleddet i forskellighederne.

Hovedtemaet i Murray Cox og Alice Theilgaards bog er netop metaforernes mutative kreative kraft. Metaforen integrerer modsætningerne for at skabe nye og kreative muligheder.

Ser man deres bog som en metafor, hvad jeg tror forfatterne gerne vil, ser man også det positive ved metaforens integration af modsætninger. De to forfattere er meget forskellige. Så forskellige at det er tydeligt, hvem der har skrevet hvilke afsnit, men alligevel danner bogen en kreativ syntese ud af de på mange måder dialektiske modsætninger. Det er som at se. Man danner et samlet billede fra to øjne med hver sin synsvinkel, og får på grund af de forskellige udgangsvinkler dybde i det samlede billede. På et andet punkt kan bogen sammenlignes med menneskets syn. Som fysisk optisk apparat er øjet ikke perfekt, men forvaltet i den apperceptive hjerne omdannes det ufuldstændige billede ofte til det perfekte. Set som systematisk lærebog i metaforer er denne bog ikke velegnet, men arbejdes der med den på anden vis end som en lærebog, igangsætter den hos læseren det æoliske instrument, som forfatterne henviser til. Den æoliske vindharpe er instrumentet, der bevæges af og lyder i vinden.

Ved omhyggelig læsning sætter denne bog tanker i gang i læserens dybde. Konkretiseringen sker i sammenstødet mellem bogens tekst og læserens bevidsthed. Vi ser således, at forfatterne arbejder videre i den postfreudianiske tankegang, hvor studiet drejer sig om den præverbale skabelse af tanker og symboler. Når det drejer sig om kunst, er billedet med den æoliske harpe dækkende, men i forholdet mellem flere mennesker er det, som Freud påviste, mere indviklet. Samspillet i den terapeutiske proces mellem overføring og modoverføring fører til en ubevidst gensidig modificering. Er terapeuten den æoliske harpe vil terapeuten forståelse og indleven i melodien føre til både transcendentale og bevidst formuleret aktion, hvorefter en gensidighedsproces mellem terapeut og patient opstår, og melodien vil æn-

dre sig som resultat af det eksistentielle møde mellem de to. Æolharpens musik intonerer anderledes.

Dette er ikke nogen nem bog. Lad være med at tro, at det er en bog, man køber for i løbet af nogle afteners læsning at blive ajourført på vidensområdet om metaforer. Anmelderen må tilstå, at denne bog har været svær for ham. Den kræver tid til den tankemæssige metabolisering. Et forsøg på læsning i et sommerhus med mange mennesker mislykkedes. Denne bog kræver, hvis man vil have udbytte.

Der er mange litterære citater i bogen. Alt for mange. Metaforens væsen er ofte tyngde og lethed i samme drag. Når citater fra litteratur bringes ind i fagbøger, mangler fortællingens og dramaets spændende drivkraft. Der anvendes i bogen mange citater fra Shakespeare. Netop hos ham opleves, hvorledes dybde og overflade kan forbindes til en genial syntese. Som voksen kan man opleve, at citater fra skuespil, set i barndommen, kan dukke op fra erindringen med en betydning, der ikke tidligere var bevidst for en, men hvor lagringen i barnesjælen skete ved hjælp af den dramatiske styrke. I en bog som denne er der intet drama, derfor har citaterne ikke det samme liv som i de helheder, hvorfra de er tagne. Det er enhver litteraturmagisters problem.

Efter min mening ligger denne bogs store værdi i forholdet til den kliniske behandlingsmæssige virkelighed. Forfatterne bringer os fremad i forståelsen af det vanskelige præødipale område. Den sidste del af bogen indeholder gedigne gennemgange af metaforens betydning for udviklingspsykologi, neuropsykologi og det fænomenologisk eksistentielle.

Denne bog er udtryk for vor kultur, når den er bedst. Det gælder både i det generelt humane som i det specifikt terapeutiske. Forfatterne har fornemmelse for, at modsætninger danner helheder, og at dybden hører sammen med overfladen. Den dygtige terapeut forholder sig til dybden, før overfladen bevæges. Symptomet på overfladen udspringer af en matrix i psyken. Uden forbindelse med denne matrix er terapeutens arbejde over for symptomet forgæves. Metaforer anvendes til at skabe forbindelsen mellem dybde og overflade.

Da bogen er svær, bliver den nok ikke læst indgående af det brede flertal af psykoterapeuter. Jeg ved imidlertid, at den alligevel vil have betydning for vor terapeutiske kultur. Roman Jakobson nævner, at visse avantgardistiske digtere kun vil blive læst af de få, men de strukturer og betydninger, de lægger, vil blive opfattet af de mange. Jeg tror, der vil ske det samme med denne bog. Den rører væsentlige strukturer i vor psykoterapeutiske kultur, der derved vil blive rigere.